

Septuaginta

- **Septuaginta** (sedmdesát; odtud často označovaná pouze římskou číslicí LXX) je překlad Starého zákona do řečtiny a vůbec nejstarší zachovalý překlad Starého zákona, který vznikl v Alexandrii¹ přibližně od 3. do 1. století př. n. l.²

Vznik Septuaginty

- V poexilní době přestala být hebrejšтина hovorovým jazykem, proto byl text Písma překládán do jiných jazyků.
- V židovské diaspoře kolem Středozemního moře, byla hovorovým jazykem řečtina – koiné.³
- Proto překlad byl určen Židům, žijícím mimo Palestinu, kteří měli problémy rozumět tehdy již v běžném styku nepoužívanému hebrejskému jazyku. Překlady jednotlivých knih dosahují rozdílné kvality.
- Podle legendy popsané v apokryfním listu Aristeově, faraón Ptolemaios II. Filadelfos⁴ někdy ve 3. století př. n. l. dal za úkol 72 židovským mudrcům přeložit Tóru pro potřeby alexandrijské knihovny.⁵ (*...Hodlajíce však prokazovat svou přízeň nejen jim, ale vše Židům po celé říši a také těm, kdo přijdou po nich, přikázali jsme již dříve, aby byl váš zákon přetlumočen z Písem hebrejských do Písem řeckých, aby také tato byla spolu s ostatními královskými knihami k dispozici v naší knihovně.*⁶.) Podle legendy Eleazar vybral 72 moudrých židů z 12 izraelských kmenů, kteří měli za 40 dní na ostrově Faros přeložit hebrejský text Písma svatého do řečtiny. Každý zvlášť překládal hebrejský text do řečtiny a společně domlouvali konečnou variantu překladu, kterou zapsal Démétrius.⁷
- Aristobulos, židovský filosof z 2. stol. př. n. l. a Josef Flavius tuto událost považují za skutečnou.
- V současné době existují dvě teorie o překladu Septuaginty: nejprve vznikly řecké překlady pro liturgickou potřebu (targumy) a Septuaginta vznikla na základě sjednocení těchto jednotlivých překladů v jedno dílo. targumy neexistovaly, protože se nenašly žádné jiné řecké překlady. (potvrzeno)
- Septuaginta je v současnosti pokládána za jednolitě dílo. – díky nálezům biblických papyrů v Kumránu bylo objeveno:
  1. biblická řečtina byla řečtinou, která byla jazykem východního Středomoří;
  2. převážná část „arameismů“ a „hebraismů“ neexistovala, protože se jedná o běžné obraty v řečtině – koiné.⁸

¹ Alexandrie patřila ve starověku k významným městům vzdělanosti. (Přístavy způsobovaly kontakt s cizími kulturami – nutnost nové informace zpracovávat) Město bylo založeno Alexandrem Velikým v roce 331 př.n.l. a stalo se hlavním městem řecko-římského Egypta. Stalo se sídelním místem faraónů - Ptolemaiovců, kteří si v městě založili své vlastní sídlo. Město ve své době bylo důležitým centrem vzdělanosti, k čemu nemalou mírou přispěla i legendární knihovna. Význam Alexandrie ale postupem času slábnul.

² WIKIPEDIE: Septuaginta, 3.9.2005 [on-line]. Wikipedie – otevřená encyklopedie. [cit. 15.10.2005] Dostupné na WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Septuaginta>>

³ VLKOVÁ, G. I. *Slovo Boží a slovo lidské*. Všeobecný úvod do Písma svatého. Olomouc: Cyrilometodějská teologická fakulta, 2004, s. 57. ISBN 80-244-0786-8

⁴ **Ptolemaios II., Filadelfos** – egyptský král (285 - 246 př. n. l.) Byl nejmladším synem Ptolemaiosa I. Sótéra I. a na trůn nastoupil ještě za jeho života, když se pro vysoký věk vzal vlády. Od svého otce převzal Ptolemaios II. mocnou a prosperující říši a za své dlouhé (téměř čtyřicetileté) vlády její stav ještě zlepšil. Egyptské tradice Ptolemaios II. respektoval; podstatně víc však podporoval všechno řecké. Potvrdil privilegia egyptských kněží, ale současně zvýhodnil postavení řeckých osadníků. Přiděloval chrámům půdu, ale ještě ve větším rozsahu ji poskytoval řeckým přistěhovalcům a svým řecko-makedonským veteránům. Viz.: <http://www.volny.cz/staryegypt/ptolemaiovc.htm>

⁵ Srov. WIKIPEDIE: Septuaginta, 3.9.2005 [on-line]. Wikipedie – otevřená encyklopedie. [cit. 15.10.2005] Dostupné na WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Septuaginta>>

⁶ List Aristeův: Dopis krále Ptolemaia Eleazarovi. V knize: SOUČEK, Z. *Knihy tajemství a moudrosti I*. Mimobiblické židovské spisy: Pseudoepigrafy. Praha: Vyšehrad, 1995. s. 33. ISBN: 80-7021-144-X

⁷ Tamtéž s. 47 (nápís: Výběr překladatelů) a s. 74n. (nápís: Překlad a jeho potvrzení)

3. Původně panovala domněnka, že Septuaginta, na mnoha místech zásadně odlišná od masoretského textu⁹ a je tedy špatným překladem hebrejského textu. Nálezy v Kumránu v polovině XX. století však ukázaly, že se jedná o celkem přesný překlad jiné verze hebrejského textu.¹⁰ – toto dokazuje i skutečnost, že v dochovaných řeckých křesťanských kodexech jsou knihy Starého zákona uspořádány jinak než v masoretských rukopisech a navíc tyto kodexy obsahují zpravidla více knih, než kolik jich přijímá masoretská tradice (deuterokanonické i apokryfní knihy)¹¹

Starověké revize Septuaginty

- V židovství ztratila Septuaginta svůj význam kolem přelomu tisíciletí po přijetí palestinského kánonu v Jamnii (Jabne) roku 92, když Židé postupně přestávali používat řečtinu v reakci na skutečnost, že Septuaginta byla sbírkou posvátných textů používaných křesťanskou církví.
- V té byl tento překlad v raných dobách naproti tomu velmi rozšířen, zvláště proto, že řečtina se stala běžným dorozumívacím jazykem celého tehdejšího světa (tj. Římské říše. Cituje-li Nový zákon starší spisy starozákonní, v naprosté většině je cituje právě ve znění septuagintním. Tato skutečnost povede k tomu, že církev bude považovat za součást biblického kánonu knihy obsažené v Septuagintě (až na výjimky). Užívání Septuaginty bylo tak obvyklé a přirozené, že se knih specifických pro Septuagintu (jako Sírachovec) užívalo dokonce pro výuku katechumenů.¹²
- Protože ani text Septuaginty nebyl jednotný docházelo ve 3 – 4. stol. n. l. ke snahám sjednotit různé varianty:
  1. Židé se s křesťany přeli o výklad Písma. Proto ve 2. stol. snaha o nové překlady, které by byly bližší k masoretské tradici. Vznik překladů: TEODOCIÁNŮV, AQUILŮV, SYMACHŮV.
  2. Ve 3. století, ORIGENES (křesťanský génius) – HEXAPLA = šestisloupcový text Starého zákona. První sloupec: ujednocený hebrejský předmasoretský text rozložený na slova, druhý sloupec: foneticky přepis hebrejského slova do řečtiny, v dalších sloupcích do té doby známé řecké překlady (v páté sloupci byla Septuaginta).¹³
  3. Druhou vlnu revizí zažila Septuaginta na přelomu 3. a 4. století od křesťanů. První, méně významnou a téměř nedochovanou revizí je Hesichiova, druhou provedl LÚKIÁNOS. Lúkiánova verze sloužila později jako řecká předloha pro další překlady či revize do jiných jazyků (arménština, gruzínština apod.)
- Ad. 1: židovští učenci **Aquila**, **Theodotion** a **Symmachos**. AQUILA přeložil Starý zákon do řečtiny kolem roku 128 po Kr. Jeho překlad je natolik věrný originálu, že jeho řečtinu často může pochopit jen ten, kdo je obeznámen s hebrejštinou. SYMMACHUS překládal též v 2. století po Kr., jeho překlad je však velmi vzletný a jen těžko může sloužit k rekonstrukci herejského originálu. THEODOTION, snad nejstarší z *Tří*, má střízlivý styl, jeho revize však vychází nikoli přímo ze Septuaginty, nýbrž z již revidovaného textu. Tyto tři autory uvádí v Hexaple i ORIGENÉS. Je pravděpodobné, že impulsem k těmto revizím či překladům byla skutečnost, že Septuaginta se stávala spíše křesťanskou verzí Starého zákona.¹⁴

⁸ DUKA, D. *Úvod do Písma svatého Starého zákona*. Praha: Československá provincie Řádu bratří kazatelů, 1992, s. 29. ISBN 80-901252-5-5

⁹ Masoretský text: Hebrejský text, který byl v období mezi 5 – 10. stol. n.l. vokalizován, tedy byl opatřen samohláskami, přízvuky, interpunkčními znaménky. Tuto vokalizaci provedlo několik odborníků, kteří se nazývali masoreté. (masora = tradice). Podrobnosti viz: VLKOVÁ, G. I. *Slovo Boží a slovo lidské*. Všeobecný úvod do Písma svatého. Olomouc: Cyrilometodějská teologická fakulta, 2004, s. 53 - 54. ISBN 80-244-0786-8

¹⁰ DUKA, D. *Úvod do Písma svatého Starého zákona*. Praha: Československá provincie Řádu bratří kazatelů, 1992, s. 29. ISBN 80-901252-5-5

¹¹ Srov. VLKOVÁ, G. I. *Slovo Boží a slovo lidské*. Všeobecný úvod do Písma svatého. Olomouc: Cyrilometodějská teologická fakulta, 2004, s. 58. ISBN 80-244-0786-8

¹² WIKIPEDIE: Septuaginta, 3.9.2005 [on-line]. Wikipedie – otevřená encyklopedie. [cit. 15.10.2005] Dostupné na WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Septuaginta>>

¹³ VLKOVÁ, G. I. *Slovo Boží a slovo lidské*. Všeobecný úvod do Písma svatého. Olomouc: Cyrilometodějská teologická fakulta, 2004, s. 58. ISBN 80-244-0786-8 – více v knize: DUKA, D. *Úvod do Písma svatého Starého zákona*. Praha: Československá provincie Řádu bratří kazatelů, 1992, s. 30. ISBN 80-901252-5-5

¹⁴ WIKIPEDIE: Septuaginta, 3.9.2005 [on-line]. Wikipedie – otevřená encyklopedie. [cit. 15.10.2005] Dostupné na WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Septuaginta>>

Rukopisy Septuaginty

- Nejstarší papýry jsou dochované z 2. stol. n. l. a nalezené v Egyptě (papyrus Greek – rok 485, obsahuje zlomky Dt, papyrus Fuad – r. 266, obsahuje zlomky Gn, Dt); 1. stol. př. n. l. – 1. stol. n. l. = řecké fragmenty z Kumránu (části knih Lv, Nm, 12 proroků); Papyrus Chester Beatty (461 – 968) = části 11 kodexů s 9 starozákoními knihami (2 – 4. stol.)¹⁵
- Téměř celý text Septuaginty obsahují staré kodexy ze 4. a 5. století – Vatikánský kodex (4. stol.), Sinajský kodex (4. stol.) a Alexandrijský kodex (5. stol.). Tyto rukopisy jsou nejstaršími dochovanými texty Starého zákona. Nejstarší rukopisná podoba masoretského textu se nám dochovala až v Leningradském kodexu B 19A z roku 1008.¹⁶

Význam Septuaginty dnes

- Dnešní význam Septuaginty spočívá mimo jiné právě v tom, že vycházela z jiného hebrejského textu než dochovaný masoretský text, který se ustálil mezi 2. a 10. stoletím, a je tak jedním z významných pramenů pro hledání původního znění biblických knih. Některé části Bible se dokonce uchovaly pouze díky Septuagintě.
- V pravoslavné církvi představuje Septuaginta dodnes nejdůležitější verzi Starého zákona.¹⁷

Obsah Septuaginty

Vysvětlivky: (*) = v protestantských církvích apokryf, v katolické církvi deuterokanonický spis, v pravoslaví anaginoskomenon, (**) = spis uznávaný pouze ve východních církvích, (***) = spis neuznávaný žádnou církví.

ΓΕΝΕΣΙΣ	Genesis
ΕΞΟΔΟΣ	Exodus
ΛΕΥΙΤΙΚΟΝ	Leviticus
ΑΡΙΘΜΟΙ	Numeri
ΔΕΥΤΕΡΟΝΟΜΙΟΝ	Deuteronomium
ΙΗΣΟΥΣ ΝΑΥΗ	Jozue
ΚΡΙΤΑΙ	Kniha soudců
ΡΟΥΘ	Kniha Rút
ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ Α	1. Královská (1. Samuelova)
ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ Β	2. Královská (2. Samuelova)
ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ Γ	3. Královská (1. Královská)
ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ Δ	4. Královská (2. Královská)
ΠΑΡΑΛΕΙΠΟΜΕΝΩΝ Α	1. Kniha letopisů (1. Paralipomenon)
ΠΑΡΑΛΕΙΠΟΜΕΝΩΝ Β	2. Kniha letopisů (2. Paralipomenon)
ΕΣΔΡΑΣ Α	(**) 1. Ezdráš (v katolictví také nazývaný 3. Ezdráš)
ΕΣΔΡΑΣ Β, ΝΕΕΜΙΑΣ	2. Ezdráš (Ezdráš, Nehemjáš)
ΕΣΘΗΡ	Kniha Ester (Přídavky jsou (*))
ΙΟΥΔΙΘ	(*) Kniha Júdit
ΤΩΒΙΤ	(*) Kniha Tóbijáš
ΜΑΚΚΑΒΑΙΩΝ Α	(*) 1. Makabejská
ΜΑΚΚΑΒΑΙΩΝ Β	(*) 2. Makabejská

¹⁵ DUKA, D. *Úvod do Písma svatého Starého zákona*. Praha: Československá provincie Řádu bratří kazatelů, 1992, s. 30. ISBN 80-901252-5-5

¹⁶ WIKIPEDIE: Septuaginta, 3.9.2005 [on-line]. Wikipedie – otevřená encyklopedie. [cit. 15.10.2005] Dostupné na WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Septuaginta>> - podrobněji viz: VLKOVÁ, G. I. *Slovo Boží a slovo lidské*. Všeobecný úvod do Písma svatého. Olomouc: Cyrilometodějská teologická fakulta, 2004, s. 59 - 61. ISBN 80-244-0786-8

¹⁷ Tamtéž

ΜΑΚΚΑΒΑΙΩΝ Γ	(**) 3. Makabejská
ΜΑΚΚΑΒΑΙΩΝ Δ	(***) 4. Makabejská
ΨΑΛΜΟΙ	Žalmy
ΩΔΑΙ (s ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΜΑΝΑΣΣΗ)	(***) Kniha ód (s Modlitbou Menašeovou)
ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ	Kniha přísloví
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΗΣ	Kniha Kohelet
ΑΣΜΑ	Píseň písni
ΙΩΒ	Jób
ΣΟΦΙΑ ΣΟΛΟΜΩΝΤΟΣ	(*) Moudrost Šalomounova
ΣΟΦΙΑ ΣΕΙΡΑΧ	(*) Sírachovec
ΨΑΛΜΟΙ ΣΟΛΟΜΩΝΤΟΣ	(***) Žalmy Šalomounovy
ΩΣΗΕ	Kniha Ozeáš
ΑΜΩΣ	Kniha Ámos
ΜΙΧΑΙΑΣ	Kniha Micheáš
ΙΩΗΛ	Kniha Jóel
ΟΒΔΙΟΥ	Kniha Abdijáš
ΙΩΝΑΣ	Kniha Jonáš
ΝΑΟΥΜ	Kniha Nahum
ΑΜΒΑΚΟΥΜ	Kniha Abakuk
ΣΟΦΟΝΙΑΣ	Kniha Sofonjáš
ΑΓΓΑΙΟΣ	Kniha Ageus
ΖΑΧΑΡΙΑΣ	Kniha Zacharjáš
ΜΑΛΑΧΙΑΣ	Kniha Malachiáš
ΗΣΑΙΑΣ	Kniha Izajáš
ΙΕΡΕΜΙΑΣ	Kniha Jeremjáš
ΒΑΡΟΥΧ	(*) Kniha Báruk
ΘΡΗΝΟΙ	Pláč Jeremjášův
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΕΡΕΜΙΟΥ	(*) List Jeremjášův (v katolictví: Báruk, 6. kapitola)
ΙΕΖΕΚΙΗΛ	Kniha Ezechiel
ΣΩΣΑΝΝΑ	(*) Zuzana
ΔΑΝΙΗΛ (s ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΠΑΙΔΩΝ	Kniha Daniel (s Modlitbou Asarjášovou a Třemi muži v
ΑΙΝΕΣΙΣ)	rozpálené peci) (*)
ΒΗΛ ΚΑΙ ΔΡΑΚΩΝ	(*) Bél a drak

Zajímavá recenze na knihu: Jiří K. Kroupa (ed.): Septuaginta Paulo Spunar oblata (70+2), Praha: KLP 2000, 678 s.

Za dávných časů, před mnoha staletími, pozval egyptský král Ptolemaios II. Filadelfos na svůj dvůr dvaasedmdesát židovských učenců z Judeje a pověřil je zvláštním úkolem. Panovnické vrtochy zpravidla bývají zvláštní; v tom se podobají vrtochům ženským, jejichž dna také nikdo nedohledá, ačkoli usiluje sebevíc, aby jim vyšel vstříc. Židovským mudrcům zřejmě musel Ptolemaiův nápad připadat také zvláštní, avšak s oporou v nedozírné dějinné zkušenosti svého národa příliš nevzdorovali a snažili se mu vyhovět. Řeceno jeho vlastními slovy, žádal po nich, aby byl váš zákon přetlumočen z Písem hebrejských, jak u vás tyto knihy nazýváte, do Písem řeckých, aby také tato byla spolu s ostatními královskými knihami k dispozici v naší knihovně".

Můžeme jen hádat, co vedlo Ptolemaia právě k této myšlence. Prý ho k ní dovedli alexandrijští Židé, kteří měli příliš mnoho podnikatelských zájmů na to, aby se ještě učili hebrejsky, tvrdí odborná historická pojednání. Dalo by se však také myslet, že Ptolemaios prostě rád vlastnil knihy: povšimněme si dodatku, v němž nepokrytě říká, že chce mít řecká Písma v "naší knihovně". Plasticky tu vyvstává obraz starověkého bibliofila, knihomola, hamouna, který schraňuje každou řádku u sebe:

jen se zeptejme na slovo vzatých biblistů, jakáže byla v "naší knihovně" výpůjční doba pro veřejnost. Ozvěnou takové zcela legitimní otázky bude jen dlouhé mlčení. Nadto měl Ptolemaios s dostatek prostředků, aby si svůj rozmar mohl dovolit. Koneckonců věděl, s kým má co do činění, a tak se na celé historice projevuje i jeho obchodní nadání, v němž je však zcela zastíněn veleknězem Eleazarem. Jako nakladatel by se dnes Ptolemaios uplatnil: nedělalo mu potíže vyhovět všem nárokům, ať již materiálním či finančním, včetně splacení výkupného v zajímavé výši 666 talentů, až nakonec dosáhl svého. Když dostal do rukou sedmdesát dva učených mužů, bez meškání je internoval na ostrově Faru a pověřil překladem Tóry do koiné.

Závěr tohoto vyprávění je známý. Za sedmdesát dva dní předložilo dvaasedmdesát učenců shodný překlad, ačkoli pracovali v úplném odloučení; takto zázračně vznikla Septuaginta, Sedmdesátka, LXX, targum ha-šiv(unknown char)im, či jak ještě se toto dílo označuje. Jak to vlastně bylo s překladatelskou shodou, to se asi nikdy nedozvíme. Můžeme jen usuzovat, že takový počet vzdělanců si našel svou cestu, jak dosáhnout požadovaného, a ještě na tom vydělat menší zázrak; kdo by taky uhlídal překladatelskou konferenci, která by sama o sobě vydala za jeden autorský svaz. Spíše se dá věřit tomu, že svou práci stihli za dvaasedmdesát dnů. Měli k tomu totiž odpovídající zabezpečení, které zmiňují se špatně utajovanou závistí člověka, jenž na sebe tu a tam bere překladatelskou řeholi. Poslyšme jen: Když přišli na ostrov, "všechno tu bylo v hojnosti připraveno k jejich potřebě"; pracovali jen do tří odpoledne, a "potom se rozcházeli, aby se každý staral o své tělesné zotavení - o vše, čeho si přáli, bylo až marnotratně postaráno". Co k tomu můžeme dodat my, současníci, kteří známe jen odříkání, nevytopené pracovny a žádosti o grantovou podporu?

Nežli propadat sentimentu, pohlédneme raději na celou věc z jiného zorného úhlu. My všichni, kteří příliš nedáme na fyzikálně obloužené řeči o linearitě dějin a jednosměrném plynutí času (existuje-li vůbec něco takového jako čas), dostáváme nyní do rukou další nezvratný doklad myšlenky věčného návratu, představy zakládajícího a všeurčujícího dění *in illo tempore*, obrazu všeobjímajícího mimočasu, odkud lidé co nesmělá a nezkušená vlčata z doupěte vyrážejí, aby své skutky ve světě nazvali dějinnými událostmi platnými po tu chvíli, než se zase navrátí k témuž. Tento doklad je prostý, o to však výmluvnější: Septuaginta se vrátila!

Jeden z králů české medievalistiky, Pavel Spunar, pozval na svůj duchovní dvůr dvaasedmdesát vyvolených, aby spolu s ním oslavili jeho sedmdesátiny. Oslavili po způsobu lidí od pera, písmáků, grafomanů, literátů, úředních zapisovatelů, grafoterapeutů, psavců, grafospasmatiků a vůbec všech těch, jejichž totožnost splývá s písemnostmi, které za sebou zanechávají; jednoduše řečeno, aby je oslavili sborníkem studií, pro jaký stále ještě nemáme lepší české slovo než festšrift. Oslava se zdařila a před námi leží cenný svazek sedmdesáti dvou studií, který, poněvadž nejsme na ostrově Faru, ale v Česku, zaznamenal drobný časový skluz při svém vydání, takže nakonec jen zdánlivě nechtěnou shodou okolností vyšel v době, kdy Spunarova sedmdesátka je již dva roky historií (pro nepokojné badatelské duchy je tímto rozluštna záhada číslic uvedených v názvu knihy: ačkoli žijeme v době postmoderního dekódování a poststrukturalistického dešifrování, zde si můžeme ušetřit námahu luštitelské kontextualizace, neboť útvarem "70+2" k nám promlouvá pouze nepřímá vydavatelská omluva za prodlení).

Jak je na první pohled patrné, shod mezi Ptolemaiovou a Spunarovou Septuagintou je přespříliš, aby mohly zůstat nevysvětleny a neuvedeny na pravou míru. Jak vyžadují pravidla komparistiky, povšimněme si nejprve rozdílů mezi oběma díly. Časové diference nás, jak již vysvětleno, nemusí příliš zajímat, protože čas spíše není nežli je. Významnější je jazyk obou prací. Zatímco v Ptolemaiově Septuagintě je celý text od prvního do posledního písmene řecký, ve Spunarově Sedmdesátce není řecky ani slovo. Zato tam ovšem, kromě naší mateřštiny, nalezneme latinu, němčinu, angličtinu, holandštinu, ruštinu, francouzštinu a polštinu, tedy vesměs jazyky, o nichž lze být i jen s nepatrnou historicko-filologickou erudicí soudit, že Ptolemaiovi příliš neříkaly. To je první výrazné plus Spunarovy LXX, která tak lépe obstojí před požadavky multikulturalismu a vzájemného kulturního obohacování.

Druhé plus je ještě zřetelnější. Ptolemaios sezval učence a striktně se držel toho, že tím skutečně myslí učence, nikoliv učenky. Můžeme snadno postřehnout, že biblistika potichu vynechává jakoukoli zmínku o tom, že by se na překladu sebeméně podílela žena (snad pouze popustíme-li uzdu fantazii a rozvineme úvahu, co všechno spadalo pod "tělesné zotavení", jemuž se překladatelé věnovali po třetí hodině odpolední). Jak jiná je v tomto ohledu Septuaginta Spunarova. Ani zde však nebudeme pátrat

přesmíru, jen v zájmu vědecké přesnosti (*clare et distincte!*) musíme konstatovat, že z celkového počtu sedmdesáti dvou příspěvků pochází třicet od žen. Ponecháme budoucím historikům, aby po uplynutí vyžadovaného půlstoletí zjistili a na světlo vynesli všechny souvislosti, v nichž tento nemalý podíl ženského živlu na Spunarově díle stojí. Nyní je možné pouze konstatovat, že na rozdíl od orientálního patriarchy Ptolemaia je Spunar nezasťřeně vstřícnější vůči nárokům moderního feminismu i něžnější poloviny lidstva.

Další rozdíly se týkají číselné symboliky. Magie čísel, jež doprovází oba svazky, se již zčásti vysvětlila. Zůstává jen několik maličností; například ve Spunarově Septuagintě chybí odkazy na potměšilé číslo 666, které již bylo sekularizačně zpochybněno, avšak ani Ptolemaiova LXX nezná některé číselné údaje, jež jsou pro Spunara běžné. Vhodnou ilustrací je zde číslo 50, které u Ptolemaia zcela zaniká pod nadvládou čísla 72, kdežto Spunarův svazek jím označuje počet nejceněnějších, ručně v kůži vázaných výtisků vydaných kromě běžného nákladu.

Poslední rozdíl, jenž je zapotřebí zmínit, souvisí s dějinami působení obou Septuagint. Jak již řečeno, Ptolemaios odůvodnil svou nezvladatelnou bibliofilskou vášeň, s níž mrhal majetkem království na překlady knih, potřebou diasporních Židů mít řecký text Tóry. Když ale do dějin vstoupila mladá křesťanská církev, přisvojila si kromě jiného i Septuagintu jako starozákonní bibli. Diaspornímu židovstvu nezbyly než příslovečné oči pro pláč (což je možné historicky ocenit jako vhodnou formu přípravy na jeho další dějinné kontakty s křesťanstvím). Pokud běží o Spunarovu Sedmdesátku, můžeme být v tomto ohledu zcela klidní; soudě podle některých autorských vstupů zahrnutých do předloženého svazku, nebude církev jevit nijak citelný zájem o jeho přisvojení. Spunarova Septuaginta zůstane zachována Spunarovi, této předpovědi se lze odvážit.

Celkově z této komparace vyplývá, že dvakrát vstoupit do téže řeky dějin sice můžeme, ale zkoupeme se přitom pokaždé jinak. Obě Sedmdesátky jsou nezaměnitelné a rozdíly mezi nimi zásadní. Už jenom to, že každý překladatel dostal od Ptolemaia při odjezdu "tři pláště pro nejurozenější, dva talenty zlata, jeden kalich o jednom talentu a úplné stolní lehátko pro tři osoby" ... Jednu věc ale mají a budou mít společnou. Jsou to díla hotová, uzavřená a neopakovatelná, a proto můžeme dnes, stejně jako to učinili staří před odjezdem z Faru, přikázat, aby byl proklán ten, kdo by to, co bylo zapsáno, dále upravoval, buď tím, že by něco přidával, nebo naopak vynechával".¹⁸

---

¹⁸ Recenze knihy: Jiří K. Kroupa (ed.): *Septuaginta Paulo Spunar oblata (70+2)*, Praha: KLP 2000, 678 s. od HORINA, BŘETISLAV. *Sborník prací filozofické fakulty Brněnské univerzity studia philosophica..* Brno: Masarykova univerzita, 2001. red. řady B 48. ISBN 80-210-55, ISSN 0231-7567. Dostupné na WWW: <<http://www.phil.muni.cz/fil/sbornik/2001/13recenze.html>>